

УС О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права № 1
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.21

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО БЛАНКЕТНОЮ ДИСПОЗИЦІЄЮ

Стаття присвячена проблемам кваліфікації злочину, передбаченого бланкетною диспозицією. З'ясоване поняття бланкетної диспозиції (ознаки), її правова природа, місце в системі КК, зміст, форма вираження, види. Запропоновані правила (рекомендації) кримінально-правової оцінки скоєного діяння (кваліфікації злочину), передбаченого бланкетною диспозицією.

Ключові слова: кваліфікація злочину, кримінально-правова оцінка скоєного діяння, кримінально-правова норма, бланкетна диспозиція, ознака.

Статья посвящена проблемам квалификации преступления, предусмотренного бланкетной диспозицией. Установлено понятие бланкетной диспозиции (признака), ее правовая природа, место в системе УК, содержание, форма выражения, виды. Предложены правила (рекомендации) уголовно-правовой оценки совершенного деяния (квалификации преступления), предусмотренного бланкетной диспозицией.

Ключевые слова: квалификация преступления, уголовно-правовая оценка совершенного деяния, уголовно-правовая норма, бланкетная диспозиция, признак.

The article is devoted to the problems of qualification of a crime, provided by blanket disposition. The notion of blanket disposition (features), its legal nature, place in the system of the Criminal Code, content, form of expression, kinds. The rules (recommendations) for a criminal-law assessment of a committed act (qualification of a crime) provided by blanket disposition are proposed.

Key words: qualification of a crime, criminal-law assessment of committed act, criminal-law norm, blanket disposition, feature.

Вступ. Кримінальний кодекс України 2001 року (далі – КК) містить значну кількість норм з бланкетними диспозиціями (власне, з бланкетними ознаками). Наявність їх значною мірою впливає на кваліфікацію злочину. З цією метою доцільно з'ясувати поняття бланкетних диспозицій (ознак), їх правову природу, місце в системі КК, зміст, форму вираження, види та правила кваліфікації злочину, передбаченого бланкетною диспозицією.

Постановка завдання. Проблема бланкетних норм (ознак, диспозицій, понять) у кримінальному законодавстві традиційно залишається об'єктом уваги науковців. У різні періоди розвитку кримінально-правової доктрини цьому питанню приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: Я.М. Брайнін, Л.Д. Гаухман, В.К. Гришук, О.О. Дудоров, С.І. Дячук, О.В. Кобзева, М.І. Ковальов, В.М. Косович, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнєцова, В.О. Навроцький, А.О. Наумов, А.П. Огородник, М.І. Панов, М.І. Пікуров, В.В. Пітецький, Г.Т. Ткешеладзе, М.І. Хавронюк, С.Д. Шапченко, Г.З. Яремко та інші дослідники. Водночас

низці питань кваліфікації злочину, передбаченого бланкетною диспозицією, окрема увага приділялася недостатньо.

Результати дослідження. Поняття «бланкетний», «бланковий» виникло на початку ХХ століття і вперше було сформульовано німецьким криміналістом К. Біндінгом. Бланковими (Blanketstrafgesetze), бланкетними називалися норми, що мають вид бланка, у якому санкція відповідає напису, а диспозиція – тій прогалині, у якій компетентна влада має зазначити відповідний наказ або заборону.

Бланкетна диспозиція (від фр. «blanc» – білий – заготівля, форма для документа; чистий аркуш з частково виконаним текстом, а у другій частині – призначений для додаткового заповнення) – це така частина кримінально-правової норми, зміст якої визначається (розкривається) не лише кримінальним законом, але й нормами інших законів та (або) підзаконних нормативно-правових актів: положень, уставів, інструкцій, стандартів тощо [1, с. 120]. Так, на думку Л.Д. Гаухмана, бланкетними називаються норми права, диспозиції норм права чи ознаки, конкретний зміст яких розкривається у законі, що відноситься до іншої галузі права, та (або) у іншому нормативно-правовому акті [2, с. 245]. Бланкетність диспозицій кримінально-правових норм свідчить про відсутність їх конкретного змісту за наявності у них прямих чи опосередкованих посилань на норми інших галузей права, у яких цей зміст розкривається. Сутність бланкетності ознак (диспозицій, понять) полягає в тому, що конкретний їх зміст залежить від норм (нормативно-правових актів), що належать до іншої галузі права (законодавства).

Г.З. Яремко зазначає, що бланкетна диспозиція в статті Особливої частини КК України – це структурний елемент заборонної кримінально-правової норми, який безпосередньо лише абстрактно називає або описує окремі ознаки складу злочину, а для їх конкретизації відсилає (прямо чи опосередковано) до приписів інших галузей права, що можуть бути формалізовані у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та правових звичаях, і які виступають додатковою нормативною підставою кримінально-правової кваліфікації [3, с. 44].

У кримінально-правовій доктрині дискусійним залишається питання щодо правової природи (сутності) бланкетних диспозицій кримінально-правової норми, тобто чи визначає бланкетна диспозиція ознаки елементів складу злочину і лише для їх уточнення (конкретизації, розкриття змісту) відсилає до норм інших галузей права [4, с. 257; 5, с. 60–61], чи існування бланкетних диспозицій надає право на визначення ознак елементів складу конкретного злочину спеціально визначеним органам державної влади у відповідних нормативно-правових актах [2, с. 251].

Доцільно відзначити, що найбільш поширеною нині є позиція, згідно з якою бланкетна диспозиція називає ознаки елементів складу відповідного злочину, зміст яких може бути визначений тільки шляхом звернення до законів або інших нормативних актів, що відносяться до інших галузей права та законодавства [6, с. 49]. Водночас у кримінально-правовій доктрині дискусійним залишається питання щодо співвідношення бланкетної диспозиції (поняття) кримінально-правової норми та іншогогалузевого припису, що конкретизує зміст такої диспозиції. Зокрема, певні науковці стверджують, що бланкетна диспозиція не має самостійного значення, а є лише складовою змісту норм, які встановлюють конкретні приписи [7]. Інші дослідники зазначають, що норми інших галузей права в кримінально-правовій регламентації суспільних відносин відіграють допоміжну роль. Вони застосовуються остільки, оскільки це передбачено кримінально-правовою нормою, не самостійно, а лише поряд із нормою кримінального закону [8, с. 79]. Вважаємо, що норми інших галузей права лише розкривають, конкретизують (уточнюють) зміст окремих ознак елементів складу злочину, що передбачений у бланкетній диспозиції, вони не замінюють саму кримінально-правову норму та не змінюють її зміст. Такі приписи виконують у структурі кримінально-правової норми конкретизуючу, субсидіарну, доповнюючу функцію.

Необхідно зазначити, що у доктрині кримінального права висловлюється позиція, згідно з якою бланкетні диспозиції (ознаки) статей Особливої частини КК породжують змі-

шану протиправність [8, с. 79]. Інші науковці вважають, що протиправність завжди залишається кримінально-правовою, а має місце лише бланкетний спосіб виразу (описання) кримінальної протиправності конкретного злочину [9, с. 224].

Окремі вчені стверджують, що бланкетна диспозиція має відсилати не до будь-яких нормативно-правових актів, а лише до законів [10, с. 31]. Інші дослідники вказують на можливість конкретизації змісту бланкетної диспозиції (ознаки) також нормативно-правовими актами, що не мають силу законів (іншими нормативно-правовими актами) [4, с. 259]. Невипадково Пленум Верховного Суду України у роз'ясненнях, присвячених застосуванню кримінально-правових норм із бланкетними диспозиціями, звертає увагу на те, що питання про кваліфікацію діяння особи у такому разі необхідно вирішувати з обов'язковим урахуванням нормативно-правових актів, що містять конкретизацію (розкриття) змісту бланкетних ознак елементів складу відповідного злочину. Так, згідно з п. 2 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 17 «оскільки більшість статей, якими передбачено відповідальність за злочини й адміністративні правопорушення проти довкілля, є бланкетними, судам варто ретельно з'ясовувати, яким саме *законодавством* регулюються правовідносини, пов'язані із використанням та охороною відповідного природного ресурсу (землі, надр, вод, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу тощо)». Відповідно до абз. 1 та 2 п. 3 постанови ПВСУ «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 р. № 14 «при розгляді справ про злочини, відповідальність за які встановлено статтями 286-288, 415 КК, варто мати на увазі, що диспозиції сформульованих у них норм – бланкетні. У зв'язку з цим суди мають ретельно з'ясовувати і зазначати у вироках, у чому саме полягали названі у перелічених статтях порушення; норми яких правил, інструкцій, інших нормативних актів не додержано; чи є причинний зв'язок між цими порушеннями та передбаченими законом суспільно небезпечними наслідками».

Відповідно до положень, викладених у рішенні Конституційного Суду України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 р. № 6-рп/2000, бланкетна диспозиція кримінально-правової норми лише називає або описує злочин, а для повного визначення його ознак відсилає до інших галузей права. Основна особливість бланкетної диспозиції полягає в тому, що така норма має загальний і конкретизований зміст. *Загальний зміст* бланкетної диспозиції передається словесно-документною формою відповідної статті Особливої частини КК і включає положення інших нормативно-правових актів у тому вигляді, в якому вони сформульовані безпосередньо в тексті статті. Саме із загальним змістом бланкетної диспозиції пов'язане визначення кримінальним законом діяння як злочину певного виду та встановлення за нього кримінальної відповідальності. *Конкретизований зміст* бланкетної диспозиції передбачає певну деталізацію відповідних положень інших нормативно-правових актів, що наповнює кримінально-правову норму більш конкретним змістом. Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Така диспозиція кримінально-правової норми залишається незмінною [11].

На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що *бланкетна диспозиція* – це структурний елемент кримінально-правової норми, у якому безпосередньо лише абстрактно названі чи описані окремі ознаки елементів складу злочину, а для їх конкретизації (встановлення та розкриття змісту) міститься певною мірою виражене посилення (пряме чи опосередковане) до приписів інших галузей права, що формалізовані у законах та (або) інших нормативно-правових актах.

Доцільно звернути увагу, що бланкетну диспозицію варто відмежовувати від диспозиції, що містить терміни іншомовного походження чи загально вживані наукові терміни інших галузевих наук. У такому разі для з'ясування та розкриття (уточнення) змісту наведе-

них термінів доцільно звертатися до *граматичного* (етимологічного, філологічного) тлумачення, яке полягає у з'ясуванні змісту кримінально-правової норми шляхом етимологічного або синтаксичного аналізу її тексту, правил граматики та пунктуації, а також встановлення значення й змісту слів, термінів, понять, що застосовуються у законі, ознайомлення з тлумаченням конкретних термінів (понять, категорій) в академічних тлумачних словниках української мови, словниках слів іншомовного походження, енциклопедіях тощо.

Зазначимо, що наявність у КК норм з бланкетною диспозицією має подвійне значення: а) позитивне – позбавляє законодавця необхідності описання змісту ознак елементів складу злочину, зміст яких розкрито в інших нормативно-правових актах, і забезпечує тим самим економію тексту КК; б) негативне – «розширює» кримінальне законодавство значною кількістю інших нормативно-правових актів, без використання яких неможливо застосувати кримінальний закон, що ускладнює правозастосувачам застосування КК. Крім того, посилення у бланкетних нормах на інші, крім законів, нормативно-правові акти, певною мірою надає можливість окреслювати сферу кваліфікації злочину не лише законодавцем, а й органами виконавчої влади.

Види бланкетності диспозицій кримінально-правових норм (ознак):

1. *За ступенем жорсткості взаємозв'язку з нормами інших галузей права та особливостями прояву* бланкетність поділяється на:

а) *конструкційна бланкетність* закладена у формулу складу злочину з урахуванням наявності в одній чи декількох ознаках елементів складу злочину міжгалузевого змісту, що проявляється в усіх випадках скоєння злочину такого виду. Цей зв'язок між кримінальним законом та іншими нормативно-правовими актами є постійним і тому має бути заздалегідь врахований законодавцем у формулюванні диспозиції статті (частини статті) Особливої частини КК.

Конструкційна бланкетність залежно від способу викладення посилання поділяється на два види: 1) та, що *явно виражена* – з фіксованим у КК посиланням до норм інших галузей права (приміром, ч. 2 ст. 158, ст. 172 тощо КК) і 2) *прихована* – наявність якої безпосередньо витікає з логічної структури диспозиції статті (частини статті) Особливої частини КК (наприклад, статті 177, 212 тощо КК);

б) *ситуаційна бланкетність* проявляється лише у конкретному випадку, коли певна ознака елементу складу злочину у конкретній ситуації набуває бланкетного змісту, що розкривається (конкретизується) за допомогою норм інших галузей права. У інших випадках ці ознаки елементів складу злочину можуть і не мати міжгалузевого юридичного змісту та втрачають міжгалузевий характер (приміром, під вчиненням фінансової операції з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок скоєння суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмивання) доходів (ч. 1 ст. 209 КК), відповідно до п. 47 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 14 жовтня 2014 р. «необхідно розуміти будь-які дії щодо активів клієнта, вчинені за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу, або про які стало відомо суб'єкту державного фінансового моніторингу в рамках виконання цього Закону». Водночас, як зазначає Пленум Верховного Суду України в п. 6 постанови «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 15 квітня 2005 р. № 5, фінансова операція може здійснюватися за допомогою як суб'єкта первинного фінансового моніторингу, так і будь-яких суб'єктів господарювання (ст. 55 Господарського кодексу України). Тому для максимального охоплення всіх видів фінансових операцій необхідно залежно від їх змісту звертатися також до інших нормативно-правових актів, що регламентують правовідносини у цій сфері, зокрема до законів: «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р.; «Про цінні папери і фондову біржу» від 18 червня 1991 р.; «Про страхування» від 4 жовтня 2001 р.; «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р.; «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р.

2. Залежно від специфіки прийомів законодавчої (нормотворчої) техніки, які використовує законодавець у формулюванні конкретних заборон чи приписів можна виділити: а) *пряму* (явну, очевидну) та б) *непряму* (неявну, неочевидну) бланкетність.

Пряма (явна) *бланкетність* диспозиції кримінально-правової норми характеризується безпосередньою вказівкою на порушення тих чи інших норм, передбачених відповідними нормативно-правовими актами інших галузей права. Приміром, «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України» (ст. 110 КК), «Порушення правил екологічної безпеки» (ст. 236 КК), «Порушення правил охорони або використання надр» (ст. 240 КК), «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 КК), «Порушення правил поведінки з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами» (ст. 267 КК), «Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою» (ст. 272 КК) тощо. У цих диспозиціях містяться визначення (назва) суспільно небезпечного діяння, проте для з'ясування та розкриття його змісту необхідно встановити порушення конкретної норми іншої галузі права для кваліфікації скоєного суб'єктом злочину.

Непряма (неявна) *бланкетність* диспозиції кримінально-правової норми характеризується тим, що у ній відсутня безпосередня вказівка на порушення відповідних правових норм, які містяться в нормативно-правових актах інших галузей права. Водночас у цих диспозиціях зазначаються такі ознаки елементів складу злочину, які визначаються не лише у кримінально-правових нормах, але й у нормах інших нормативно-правових актів. Приміром, таким способом можуть визначатися: а) предмет злочину («державна таємниця», «наркотичні засоби», тощо), б) потерпілий від злочину («неповнолітній», «малолітній», «новонароджена дитина», тощо) б) суспільно-небезпечне діяння («незаконне», «протиправне», «без спеціального дозволу» тощо), в) суспільно небезпечні наслідки («майнова шкода», «тілесні ушкодження», тощо), г) спеціальний суб'єкт злочину («уповноважена особа», «захисник», тощо). Не зважаючи на те, що в таких диспозиціях відсутня безпосередня вказівка на необхідність розкриття змісту таких ознак із використанням норм інших галузей права (тобто відсутня явно виражена (пряма) бланкетність диспозиції кримінально-правової норми), є очевидним, що для з'ясування їх змісту необхідно звертатися до таких норм. У цьому разі кваліфікація скоєного без урахування норм інших галузей права є фактично неможливою. Так, згідно з абз. 2 п. 2 Постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26 грудня 2003 р. № 15 «суди зобов'язані вимагати від органів досудового слідства долучення до матеріалів кримінальних справ про перевищення влади або службових повноважень копій нормативно-правових актів, положень, інструкцій, інших документів, що розкривають характер повноважень службової особи».

3. Залежно від місця норм з бланкетними диспозиціями в системі кримінального права їх можна поділити на: а) бланкетні норми, що розташовані у Загальній частині КК (наприклад, статті 6-8, 41, 62 тощо КК), та б) бланкетні норми, що розташовані в Особливій частині КК. При цьому останні можна поділити на: 1) норми, що містять ознаки елементів складів злочинів (приміром, статті 172, 176, 177, 209 тощо КК) та 2) норми, що не характеризують ознаки елементів складів злочинів (наприклад, ч. 5 ст. 212, ч. 6 ст. 258, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 265, ч. 4 ст. 307 тощо КК). Доречно зазначити, що більшість норм, які містять бланкетні диспозиції (ознаки), що розташовані в Особливій частині КК, це норми, що передбачають склади конкретних злочинів.

4. Залежно від предмета (об'єкта, явища), який характеризується бланкетною ознакою (наведений у бланкетній диспозиції), їх можна поділити на: а) бланкетні ознаки, що характеризують ознаки елементів складу злочину (зокрема, кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі), привілейовані ознаки (приміром, примітки до статей 185, 212, 212-1 тощо КК) та б) бланкетні ознаки, що характеризують інші кримінально-правові явища (поняття, інститути) (наприклад, статті 6-8, 41, 62, ч. 4 ст. 307 тощо КК).

Варто зазначити, що серед ознак елементів складу злочину бланкетними поняттями (ознаками) можуть характеризуватися (визначатися), зокрема такі:

1) об'єкт складу злочину (наприклад, основи національної безпеки (розділ I Особливої частини КК), статевая свобода та статевая недоторканість (розділ IV Особливої частини КК) тощо);

2) предмет злочину (приміром, стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України (ч. 1 ст. 201 КК); інформація, створена та захищена відповідно до чинного законодавства (ч. 1 ст. 361-2 КК); звірі, птахи чи інші види тваринного світу, занесені до Червоної книги України (ч. 1 ст. 248 КК), тощо);

3) потерпілий від злочину (наприклад, новонароджена дитина (ст. 117 КК); дитина, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування (ст. 150 КК); особа, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК); дитина (ст. 164 КК); непрацездатні батьки (ст. 165 КК); неповнолітній (приміром, ст. 156 КК); малолітній (приміром, ч. 4 ст. 152 КК) тощо);

4) суспільно-небезпечне діяння (приміром, порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст. 143 КК); грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК); грубе порушення угоди про працю (ст. 173 КК); порушення недоторканості приватного життя (ст. 182 КК) тощо);

5) суспільно небезпечні наслідки (наприклад, значна шкода, великий розмір, особливо великий розмір (примітки до статей 185, 188-1, 192, 197-1, 199, 203-1, 205, 212, 212-1 КК) тощо);

6) спосіб, місце, обстановка, засоби (знаряддя) скоєння злочину (приміром, скоєння злочину із використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством (п. 9 ч. 1 ст. 67 КК); стан сильного душевного хвилювання, що раптово виник внаслідок протизаконного насильства (статті 116 та 123 КК); порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, із використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації (ч. 2 ст. 163 КК); самовільно зайнята ділянка (ч. 3 ст. 197-1 КК); шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислюваної техніки (ч. 3 ст. 190 КК); шляхом незаконних дій з боку прокурора, слідчого або працівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність (ч. 1 ст. 373 КК) тощо);

7) суб'єкт злочину (наприклад, особа, на яку покладений обов'язок щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК); особа, яка зобов'язана дотримуватися правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК); особа, яка зобов'язана дотримуватися правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд (ст. 275 КК), службова особа (статті 364, 368, 369 та інші КК) тощо);

8) мотив та мета злочину (приміром, з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона (ст. 205 КК); з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК); з метою добитися прийняття незаконного рішення (ст. 343 КК) тощо);

9) кваліфікуючі ознаки складу злочину (приміром, неправомірна вигода у великому (особливо великому) розмірі (частини 3 та 4 ст. 368 КК); службова особа, яка займає відповідальне (особливо відповідальне) становище (частини 3 та 4 ст. 368 КК); службова особа правоохоронного органу (ч. 2 ст. 370 КК) тощо).

Дослідження бланкетних диспозицій дає підставу зазначити, що найбільш поширеними є диспозиції, що характеризують бланкетними ознаками такі ознаки елементів складу злочину, як предмет злочину, суспільно небезпечне діяння, спеціальний суб'єкт злочину. Водночас такі ознаки елементів складу злочину як причинний зв'язок, ознаки загального суб'єкта злочину, вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину не можуть характеризуватися бланкетним способом викладення.

Доцільно також звернути увагу, що бланкетні ознаки (ознаки кримінально-правової норми з бланкетною диспозицією) відносяться до групи перемінних ознак. Перемінні ознаки – це ознаки, зміст яких може змінюватися без зміни тексту кримінально-правової норми. У зв'язку з цим, якщо кримінально-правова норма з бланкетною диспозицією відсилає до зміненого чи вже скасованого нормативно-правового акта, то застосовується акт, який був чинним на час скоєння злочину, що підлягає кваліфікації (з урахуванням правил зворотної дії нормативно-правового акта у часі).

Кваліфікація злочинів у бланкетній диспозиції статті Особливої частини КК повинна мати два рівні правової оцінки: а) встановлення юридичного змісту бланкетних ознак із посиланням на відповідні нормативно-правові акти інших галузей права; б) формулювання загального висновку щодо відповідності (тотожності, ідентичності) ознак скоєного діяння ознакам (бланкетним та небланкетним) елементів складу конкретного злочину, передбаченого бланкетною диспозицією.

Дискусійним у науковій літературі та слідчо-судовій практиці залишається й питання щодо правил кваліфікації у разі застосування кримінально-правової норми з бланкетною диспозицією (ознакою). Так, окремі науковці вказують на необхідність у кримінально-правовій кваліфікації у формулі кваліфікації посилалися не лише на статтю (частину статті) КК, але й на статті інших нормативно-правових документів, норми інших галузей законодавства [12, с. 98], інші зазначають на доцільність посилання на такі статті (частини статті) нормативно-правового акта лише у мотивувальній частині відповідного процесуального документа [8, с. 80], треті дослідники пропонують приєднувати копії таких нормативно-правових документів до матеріалів кримінальної справи (провадження) [13, с. 34].

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна сформулювати *правила* (рекомендації, алгоритм) *кваліфікації злочину, передбаченого бланкетною диспозицією*:

1) у кваліфікації злочину, передбаченого бланкетною диспозицією, необхідно з'ясувати та розкрити (конкретизувати) зміст бланкетних ознак елементів складу конкретного злочину. З цією метою варто встановити характер (вид) правозастосовної ситуації та нормативно-правовий акт (систему нормативно-правових актів) іншої галузі права, що містить розкриття та конкретизацію змісту бланкетної ознаки (диспозиції);

2) з'ясувати юридичну силу нормативно-правового акта (або декількох нормативно-правових актів, встановити їх ієрархію), який необхідно використовувати для розкриття та конкретизації змісту бланкетної диспозиції, встановити його чинність у часі, у просторі та за колом осіб;

3) встановити зміст норм відповідного нормативно-правового акта і визначити, чи саме він регулює такі конкретні суспільні відносини, щодо порушення яких (спричинення шкоди яким) було скоєно конкретний злочин.

Таким чином, кваліфікація злочину, передбаченого бланкетною диспозицією, обумовлена необхідністю застосування не лише кримінального законодавства, але й норм інших галузей права (законів та підзаконних нормативно-правових актів). Водночас застосування таких диспозицій кримінально-правових норм пов'язане з певними складнощами, проблемами у слідчо-судовій практиці, зокрема:

1) у КК відсутня норма, що регламентує допустимість бланкетних диспозицій кримінально-правових норм та, відповідно, обумовленість кваліфікації злочину приписами інших нормативно-правових актів;

2) для з'ясування та розкриття змісту низки кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями (ознаками) необхідно звертатися не до конкретного нормативно-правового акта, а до певних правових інститутів, зокрема й міжгалузевих, які, своєю чергою, можуть характеризуватися сукупністю норм, передбачених різними нормативно-правовими актами (законами та підзаконними нормативно-правовими актами), що мають різну юридичну силу та предмет правового регулювання.

У кримінально-правовій літературі для подолання окремих недоліків застосування бланкетних диспозицій (ознак) у кримінально-правовій кваліфікації навіть пропонується

доповнити КК певним додатком – вичерпним переліком відповідних нормативних актів. Стверджується, що такий одноразово здійснений та раціональний захід звільнить практичних працівників правозастосовних органів від необхідності кожного разу здійснювати пошук потрібних документів та витратити час, що є необхідним для розкриття та розслідування злочинів [2, с. 253–254];

3) закони та інші нормативно-правові акти, які використовуються для з'ясування та розкриття змісту кримінально-правової норми з бланкетною диспозицією (ознакою), не є стабільними та незмінними. У зв'язку з чим у кваліфікації злочину, передбаченого бланкетною диспозицією, необхідно з'ясовувати чинність відповідної норми регулятивного нормативно-правового акта у часі (зокрема, його зворотну дію у часі), просторі та за колом осіб;

4) складнощі (проблеми) кваліфікації злочину, склад якого передбачений у бланкетній диспозиції кримінально-правової норми, виникає також і за відсутності єдності юридичної термінології, яка застосовується у кримінальному законі та в інших нормативно-правових актах, тобто наявності неоднозначної (невизначеної чи суперечливої) термінології (причому, «незаконний вплив», «неправомірний випуск або використання» тощо). Очевидно, що один і той самий термін повинен мати одне значення у кримінально-правових нормах, зміст яких розкривається у регулятивних нормативно-правових актах. Виконання цієї вимоги забезпечить єдність правозастосовної практики. Саме тому вчені неодноразово наголошували на необхідності наявності для кожної самостійної правової галузі стійкої системи міжгалузевих зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Панов М.И. Уголовно-правовая норма при бланкетной диспозиции Закона об уголовной ответственности: понятие и особенности применения / М.И. Панов, Н.Д. Квасневская. Вестн. асоц. крим. права Украины. 2016. №. 6. С. 113–130.
2. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. М.: ЗАО «ЮрИнфоР», 2013. 576 с.
3. Яремко Г.З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального Кодексу України. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 432 с.
4. Дудоров О.О. Про місце бланкетної диспозиції норми кримінально-правової заборони у конкретизації змісту складу злочину. Вісн. акад. наук України. 2009. Число 1(14). – С. 257–260.
5. Куринов Б.А. Научные основы квалификации преступлений. М.: Изд-во МГУ, 1976. 182 с.
6. Кауфман М.А. Энциклопедия уголовного права: Т. 2: Уголовный закон. / Отв. ред. В.Б. Малинин. СПб.: Изд. проф. Малинина, 2005. 848 с.
7. Боровиков Н.С. Бланкетные нормы в уголовном праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 2009. 22 с. URL: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1353003>.
8. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
9. Гришук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студ. юрид. фак. вищ. навч. закл. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2006. 568 с.
10. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 р. № 6-пп/2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-00>
12. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1948. С. 98.
13. Галахова А.В. Уголовно-правовая характеристика транспортных преступлений: учеб. пособ. М. : МССШМ МВД СССР, 1990. 56 с.

